

Fredric Bedoire, *Den svenska arkitekturens historia: 1000–1800* (Stockholm: Norstedts i samarbete med Stockholms byggnadsförening och Kungl. Konsthögskolan 2015). 455 s.

Fredric Bedoire, *Den svenska arkitekturens historia: 1800–2000* (Stockholm: Norstedts i samarbete med Stockholms byggnadsförening och Kungl. Konsthögskolan 2015). 527 s.

Att skriva den svenska arkitekturens historia är en uppgift som kräver omsorg och kunskap om såväl historiska sammanhang som detaljer. Arkitekturen, eller byggnadskonsten, är ett brett fält där många perspektiv kan lyftas fram förutom byggnaden i sig. Byggnadsteknik, materialkunskap, politiska och ekonomiska faktorer är väsentliga och inte minst upphovsmannens, det vill säga arkitekternas, beställarnas och ingenjörernas, bakgrund och sammanhang. Dessutom är arkitektur å ena sidan platsbunden men å andra sidan en rörelse där internationella kontakter är synliga redan i tidig bebyggelsehistoria. När den namnkunnige arkitekturhistorikern Fredric Bedoire, professor i ämnet vid Kungl. Konsthögskolan, tar sig an uppgiften gör han det i ett omfångsrikt verk i två volymer, *Den svenska arkitekturens historia: 1000–1800* samt *Den svenska arkitekturens historia: 1800–2000*, utgivna av Norstedts.

Bedoire har en diger publikationslista bakom sig där han framför allt har rört sig inom den svenska arkitekturhistorien, inte sällan med internationella utblickar såsom i *Ett judiskt Europa: Kring uppkomsten av en modern arkitektur 1830–1930* från 1998 eller *Restaureringskonstens historia* från 2013. De som tidigare är bekanta med hans sakliga behandling av arkitektur kommer att känna igen sig i dessa två volymer som präglas av författarens djupa kunskaper som tillsammans med väl valda illustrationer ger en utomordentlig genomgång av ämnet.

Som titlarna anger så är upplägget kronologiskt och den indelning i två volymer som har gjorts innebär att de senaste seklernas arkitektur får större utrymme medan den tidiga arkitekturhistorien är mer översiktligt om än ej styvmoderligt behandlad. Det är byggnaderna som spelar en framträdande roll tillsammans med arkitekterna. Gedigna beskrivningar av fasader och planer samsas med biografiska uppgifter om byggherrar och arkitekter, där emellan skriver Bedoire fram sambanden: de historiska förloppen och konsekvenserna, makten, politiken, ekonomin, tekniken och ett samhällsbygge som tar form allt eftersom. Med början i det kristna byggandet för tusen år sedan avslutas arbetet med Johan Celsings krematorium på Skogskyrkogården från 2013. Här och var framträder också kvinnorna som makthavare, såsom drottning Lovisa Ulrika, eller i vår tid som arkitekter, till exempel Ingrid Wallberg och Léonie Geisendorf. I detta sammanhang spelar arkitektutbildningen en viktig roll och denna berörs genomgående från grundandet av Kungliga Ritareakademien 1735 till dagens växande arkitektkår.

I arkitekturhistoria används ofta stilar för att systematisera formspråk och utveckling. Att detta är ett trubbigt och kritiserat verktyg och ofta alltför kategoriskt sätt att arbeta kan skönjas i Bedoires arbete, men samtidigt går det inte heller att undvika benämningarna som är en del av ämnets tradition och vedertagna struktur. Bedoire ledsagar läsaren genom gotiken, renässansen, funktionalismen och postmodernismen på ett pedagogiskt sätt. Som i medeltidens övergång från den romanska perioden till den gotiska där författaren i poetiska ordalag visar på förändringen från religiösa perspektiv till byggnadstekniska. Den andliga mentalitetens skifte skedde i jämn takt med de tekniska innovationerna. Postmodernismen under det sena 1900-talet får en sakligare beskrivning i direkta historiska skeenden såsom oljekris, studentrevolter och kritik mot modernismen. Dispositionen är som tidigare nämnt kronologisk med några undantag i den första volymens särkapitel, där Gotland som oberoende provins tydliggörs liksom Skåne som tillhörande Danmark.

Genomgående finns ett internationellt perspektiv närvarande. Hantverkare, studenter och inte minst maktens män och kvinnor reste och inhämtade idéer och strömningar vilket gör den svenska arkitekturhistorien till en intressant redogörelse för vårt förhållande till omvärlden. I det medeltida Sverige var det kristendomen, universiteten och handeln som gav kontakterna, och influenserna kom från det samtida Nordvästeuropa men också österifrån om vi ser till den gotländska byggnadskulturen. Närmare vår tid tillkom utställningar och tidskrifter, och i samtiden skapar internet globala trender och nätverk i en annan hastighet än tidigare.

På senare år har man i arkitekturforskningen och i den populärvetenskapliga litteraturen om arkitektur i Sverige framför allt ägnat sig åt 1900-talet.

Därvidlag finns det aktuella verk om denna tidsperiod som är mer djupgående. Bedoire ger emellertid läsaren en stringent tidslinje över arkitekturens utveckling som på intet sätt är ytlig men där varje sida kan ge upphov till flera intressanta spår att förkovra sig i. Detta möjliggörs genom den referensförteckning som finns med i båda volymerna där författaren ger en matnyttig och mycket generös genomgång av relevanta källor.

Att skriva och läsa om arkitektur innebär att lära sig en ny vokabulär. Det handlar inte bara om benämningar på stilar som för övrigt ofta är relevanta inom andra kulturhistoriska discipliner utan om tekniska och arkitektoniska termer som när Bedoire beskriver Riddarhusets fasad: "med höga sandstenspilastrar och fint huggna korintiska kapitäl." Ofta kryddas dessutom beskrivningarna med internationella referenser likt denna om Stockholms slott: "Tessin gestaltade det nya kungapalatset som en konsekvent helhet kring en strikt kvadratisk gård, där Tessins Louvreförslag låg till grund." Men krävs det då en redan i arkitekturämnet bevandrad läsare för att följa med i beskrivningarna? Nej, definitivt inte! Däremot krävs en nyfiken och vetgirig läsare som gärna själv söker sig vidare i referensverken om såväl inhemsk som internationell och då framför allt europeisk arkitekturhistoria. Vad gäller terminologin så finns det längst bak en grundläggande förteckning över arkitekturtermer. Där kan man läsa att pilaster är en "svagt utskjutande väggpelare, kolonnmässigt formad med bas och kapitäl". Och därefter kan man med lätthet fortsätta till termen "kapitäl"!

Med Bedoire får läsaren en konsekvent ledsagare genom historien. Flera byggherrar och arkitekter ges egna underrubriker och här bjuds knappast på några överraskningar: från kyrkans och kungahusets beställare till Gert Wingårdh och Johan Celsing i det avslutande kapitlet. Men ibland överraskar författaren med anekdoter likt den om grevinnan Christina Piper, en stor byggherre i Skåne under första halvan av 1700-talet, som kunde spanna sex svarta hingstar framför sin praktkaross och som ägde en bordsservis i silver förnämligare än kungens.

Det är ett digert bildmaterial som ackompanjerar texten, därtill med väl utförda bildtexter. Att läsa beskrivningarna och samtidigt kunna följa med i en illustration är mycket givande. Här och var finns dessutom planritningar och arkitektskisser som förtydligar och ibland väcker förundran. Se till exempel Peter Celsings fina akvarell av Brunkebergstorg med Riksbanken i bakgrunden från 1968 där färgglada bilar ger energi åt platsen. Bedoire benämner skissen lite krasst som "trafikromantisk". Flera bilder är av äldre datum, såsom fotografierna i den andra volymen som ofta är från tiden då byggnaderna uppfördes, vilket tillför en känsla för platsen och förutsättningarna. Eller det lite suddiga fotografiet som visar en grupp cyklande män, Arkitekturminnesföreningens medlemmar, som under Sigurd Curmans led-

ning sommaren 1913, är på väg till Salsta slott norr om Uppsala för att göra en uppmätning.

Denna bild visar också på att restaureringskonst och byggnadsvård behandlas, om än mycket kortfattat. Det är emellertid ett område som gör sig påmint genom det flertal byggnader som finns avbildade men där det i texten framkommer att de är rivna såsom Gustav III:s opera eller Immanuelskyrkan vid Tulegatan i Stockholm. Då Bedoire dessutom pekar ut den samtida synen på byggnader som kortlivade produkter och arkitektur som affärsidé känns de två digra volymerna som mycket viktiga om inte obligatorisk läsning då arkitekturen i mångt och mycket berättar om vår historia och plats i världen.

Umeå universitet

KATRIN HOLMQVIST-STEN

Henric Bagerius & Louise Berglund (red), *Politik och passion: Svenska kungliga äktenskap under 600 år* (Stockholm: Natur & Kultur 2015). 331 s.

Kungliga äktenskap och därigenom dynastiers fortlevnad har under århundradena inte bara varit en fråga för de enskilda kungliga familjerna utan även för den samhällsliga stabiliteten. I det perspektivet är det välkommet att författarna i antologin *Politik och passion: Svenska kungliga äktenskap under 600 år* syftar till att problematisera och fördjupa förståelsen av det kungliga äktenskapets roll i och för det svenska samhället. De totalt sett sju författarna har bidragit med ett kapitel vardera, där de belyst de kungliga äktenskapen under varsitt århundrade från 1400-tal till vårt eget 2000-tal. Bidragen har delats in i de tre blocken medeltid, tidigmodern tid och modern tid, vilka vävts samman genom Berglunds skickliga presentation av den historiska kontexten mellan tidsperioderna. Berglunds intressanta bidrag om kung Erik och Filippa av England och deras mycket skilda eftermälen från 1400-talet står ensamt i det första blocket. Till det tidigmoderna blocket hör Karin Tegenborg Falkdalens bidrag om Sofia Vasas problematiska äktenskap på 1500-talet; Fabian Perssons utmärkta analys av änkedrottningarnas roll under 1600-talet samt Henric Bagerius presentation av de samtida frågesättningarna kring Gustav III:s äktenskap på 1700-talet. Det moderna blocket inkluderar slutligen Avigail Rotbains redogörelse för det nyväckta kärleksidealet genom Oscar I:s äktenskap på 1800-talet; Kristina Widestedts påvisande av medias allt större intåg under 1900-talet och Mattias Frihammars tänkvärda studie av det moderna samhällets användning av kungafamiljen under 2000-talet.